

ÇOCUK YAZINININ FANTASTİK DÜNYASI: MASALLAR*

*Hikmet ASUTAY***

ÖZET

Masal kavramına geçmeden önce, çalışmanın “Giriş” ve “Çocuk Yazını” başlıklı bölümlerinde genel olarak çocuk yazını kavramı açıklanarak çocuk ve yazın kavramlarının ilişkisi irdelenmiş, çocuk yazını ile yazın eğitimi konusu üzerinde durulmuştur. Bu bölümde ayrıca çocuk yazını kavramına ilişkin bir tanımlama da yapılmıştır. Daha sonra “Türkiye’de Çocuk Yazınının Gelişimi” başlığı altında Türk çocuk yazınının gelişimi kısaca Tanzimat döneminden günümüze uzanan bir zaman doğrultusunda kısaca değinilmeye çalışılmıştır. Bu genel bakıştan sonra çocuk yazını bağlamında masal türünün yeri irdelenmiş, çocuk ile yazın, çocuk ve yazın eğitimi ilişkileri açısından masallar irdelenmeye çalışılmış ve masal türünün eğitsel özellikleri incelenmiştir.

Çalışmanın ana konusu olan masallar bu çalışmada “Çocuk Yazını Türü Olarak Masallar” başlığı altında çocuk ve gençlik yazınbilimi açısından masal türünün diğer çocuk yazını türleri arasındaki sınıflamasına değinilmiş ve “çocuğa görelik” kavramından yola çıkılarak “Masalların Özellikleri” ana başlığı altında dil, anlatım, yapı ve içerik unsurları irdelenmeye çalışılmıştır. Bu çerçevede “Masallar Anonimdir” başlığı altında masalların çıkış kaynağı irdelenmiş, ağızdan ağza dolaşarak oluşan halk yazın geleneği üzerinde durulmuştur. “Masallar Fantastiktir” başlığı altında ise masalların olağanüstülük unsurları içeren yapıları irdelenmiş, masallarda yer alan olağanüstü kahraman, figür veya diğer unsurlara örnekler verilmiştir. “Masallar Didaktiktir” adlı bölümde masalların eğitsel yönleri ele alınmış, genel geçer evrensel insancıl değerler ile toplum tarafından benimsenmeyen olumsuz davranış biçimleri ya da karakter özelliklerinin masallarda nasıl “iyi-kötü”, “dost-düşman” gibi karşıt gruplar halinde metinleştirildiklerine değinilmiştir.

Eğitsellik ve özellikle yazın eğitimi açısından ele alınan bölümde masallar, sahip oldukları fantastik kurguları açısından belli başlı özelliklerinin açıklanarak değerlendirilmiş, çeşitli masal metinlerinden alıntılanan örnekler aracılığıyla fantastik unsurları irdelenmeye çalışılmıştır. “Masallarda Kalıp Tipler” bölümüyle, karşımıza çıkan belli başlı masal kalıp tipleri ele alınmıştır. “Masallarda Dünya ve İnsanlık İmgeleri” başlığı altında ise masal metinlerinde dile getirilen yaşadığımız dünyaya ve insanlığa ilişkin imgelerin nasıl metinleştirildiği sorgulanmıştır. Masal kurgularının neredeyse tamamında yer alan iyi-kötü, dost düşman gibi karşıt ikili grupların neden ve nasıl

*Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

** Doç. Dr. Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Almanca Bl., El-mek: hikmetasutay@yahoo.de

kurgulandıkları konusuna değinilmiştir. “Masal Türleri” bölümünde halk masalları ve yazınsal masallar olarak anılan genel iki ana masal türüne değinilmiştir. “Masallarda Anlatım Özellikleri” başlığı altında anlatım özelliklerinin neler olduğu sıralanarak açıklaması yapılmaya çalışılmıştır. Yazınbilim, tarih, kültürbilim, sosyoloji gibi çeşitli disiplinlerin araştırma ve inceleme konusu olarak masallar konusuna değinilerek masalların ait oldukları kültüre ilişkin içerdikleri verilerin taşıdığı önem ve işlev üzerinde durulmuştur. “Masallar ve Çocuk” başlıklı paragraf çocuk ile masal ilişkisine, iki yaşından itibaren işitsel-görsel olarak alınamaya başladığı bu düşler ülkesi ile tanışması, çocuğun düşsel, zihinsel özellikleri açısından ne işleve sahip olduğu, masalların neden önemli olduğu konusunu irdelemektedir. Son olarak da “Grimm Masalları” başlığı ile ülkemizde en çok alınılan çocuk kitaplarının ya da çocuk yazını türlerinin başında gelen Grimm Masalları konusu ele alınmıştır. Bu anlamda en çok Alman Grimm Masalları örneklerine değinilmiş, Grimm Kardeşlerin masal derlemeleri hakkında bilgi aktarılmış ayrıca Türkiye’de ilk çevirilerinden günümüze dek en çok çevrilen Alman Yazını ürünleri açısından da ele alınarak çeviri ve baskı sayılarına ilişkin bir takım sayısal veriler de sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: çocuk yazını, masallar, fantastik, okuma edimi, masal ve eğitim.

THE FANTASTIC WORLD OF CHILD LITERATURE: TALES

ABSTRACT

Before moving on to the concept of tale, the concept of child literature was explored, the relation between the concept of child and literature was assessed in a general way and the subjects of child literature and literature teaching were evaluated in the “Introduction” and “Child Literature” chapters of the study. In the follow-up, the development of Turkish child literature, stretching from the Reforms Period till present day, was briefly conveyed under the title “Development of Child Literature in Turkey”. Following this general view of the issue, the position of the tale genre was assessed in terms of child literature, the tales were evaluated with regard to the concepts of child and literature, child and literature teaching and the educational traits of the tale genre were observed.

Tales, the main subject of the study, are generally an old and rooted genre of the tradition of oral literature, simultaneously the most fundamental and comprehensive branch of child literature. This study assesses the tales in terms of child literature under the title of “Tales as a Genre of Child Literature”, while referring to the classification of tale genre among other genres of child literature and discussing the language, narration, structure and content elements of the tales under the main title “Characteristics of Tales” setting out from the concept of “child-orientation”. In this framework, the origins of tales were investigated under the title “Tales are Anonymous” and the tradition of folk literature, established by oral dissemination, was evaluated. Under

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/13 Fall 2013

the title “Tales are Fantastic”, the properties of tales presenting supernatural events were assessed, providing samples from supernatural characters, figures and other elements. Under the title “Tales are Didactic”, the educative properties of tales were discussed, referring to the manner the tales “textualize” de facto, universal humane values, negative behaviors or attributes of characters repudiated by the society as opposing parties like “good-bad” or “friend-foe”. This chapter, which attempts to expound and evaluate certain characteristics, fantastic and supernatural elements were discussed using samples attained from several tales. Under the title “Template Figures in Tales”, the most common template figures of tales were assessed. The chapter “Types of Tale” refers, in general, to two main types of tales referred to as folk tales and literal tales. The title “Properties of Narration in Tales” attempts to arrange and denote the properties of narration in tales. The paragraph titled “Importance of Tales” refers to tales as the subject of research and investigation for various disciplines such as poetics, history, culture and sociology, assessing the function and significance of tales in terms of data comprised in tales within the culture of origin. The paragraph titled “Tales and Children” discusses the relation between the child and tales, the introduction of this utopia depicted to the child in oral-visual ways as of the age of two as well as assessing the importance and function of tales in terms of the child’s imaginative and mental characteristics. Finally, the title “Grimm Tales” discusses the issue of Grimm Tales, the most commonly adapted, the leading example of child books or child literature in Turkey. In this context, the German Grimm Tales constitute the most widely utilized samples, while information regarding tale compilations of Grimm Brothers as well as data about the first translations into Turkish along with quantitative statistics of the number of translations and publications with regard to the most commonly translated German Literature products into Turkish language have been provided.

Key Words: child literature, tales, fantastic, the act of reading, tales and education.

Giriş

Çocuk yazını deyimi “çocukluk çağında bulunan kişilerin hayal, duygu ve düşüncelerine yönelik sözlü ve yazılı bütün eserleri kapsar” (Oğuzkan, 1987, s. 216). Çocuk yazını, çocukları evrensel sanat ve yazın bütününe götüren bir ara basamaktır¹(www.siradisi.com). Aynı zamanda da yetişkinler için üretilen yazın türlerinden biridir. Zira birçok masal türü çıkış noktası olarak çocuklar için yazılmamış, sonradan çocuklar için defalarca uyarlanmıştır. Günümüzde ise uyarlamalara çeşitli çoklu ortam araçlarına hipersistem olarak aktarılmaktadır. Bu çalışmada örnek olarak ele alınan ve değinilen Grimm Masalları ise çocuklar için düzenlenerek “Kinder- und Hausmärchen” başlığı ile yayımlanmıştır.

Bu çalışmada öncelikli olarak çocuk yazını kavramı üzerinde durulmuş ve Türkiye’de çocuk yazınının gelişmesi ile birlikte çocuk yazınında masal kavramı üzerine görüş ve bilgiler derlenmeye çalışılmıştır. Bunu yaparken de masal türünün diğer çocuk kitapları arasındaki yerine,

¹ <http://www.siradisi.org/edebiyat/20726-cocuk-edebiyatinda-masal-masalların-ozellikleri-cesitleri.html>; 10.10.2013

Grimm Masalları örneğinde masalların kendi teknik özelliklerine ve kurgu yapılarına da değinilerek çocuk ve gençlik yazınbilimi görüşüyle betimlenmeye çalışılmıştır.

Çocuk Yazını

Çocuk yazını kavramının sınırları kesin hatlarla çizilemese de bir yaşından (sözlü yazın ürünleri de dikkate alındığında) 12 yaşa kadar görece bir aralık tanımı yapılabilir. Bu tanımda çocuk yazınının doğal diğer okur kitlesinin de başta ebeveynler olmak üzere, öğretmen, eğitmen, kütüphaneci vd. gibi yetişkinler grubunun olduğu göz ardı edilmemelidir. Diğer bir nokta da çocuk yazını ile gençlik yazını ve gençlik yazınıyla da çocuk yazını arasındaki sınırların oldukça saydam yani geçişken oluşudur. Böylelikle masal türünün hem çocuk yazını, hem gençlik yazını, hem de genel olarak bütün bir yetişkin yazınının da ortak ürünü olduğunu söylemek yerinde bir saptama olacaktır. M.R. Şirin'e (1998, s. 10) göre çocuk yazını çocuklara çocukluğunu ya da çocuğu anlatan bir yazın değildir. Böyle bir yazın kendini sınırlandırır. Çocuk, her şeyden önce, iyi, nitelikli çocuk kitabından ve yazarından kendisini çocukluğundan çıkarmasını ve kendi dünyasına götürmesini bekler. Çalışmamızda Hans Heino EWERS'in geliştirmiş olduğu çocuk yazını kavramını temel alarak çocuk yazınından;

“çocukların alımladığı yazılı metin, görseller, görüntü, ses, biçim, oyun ve her türlü elektronik ortamda yer alan dosya biçimleri gibi çeşitli yapılarıdaki yazınsal nitelikteki metin türlerinin tamamı” anlaşılmalıdır (Ewers 1997, s. 3).

Bu bağlamda çocuk kitapları tür bakımından incelendiğinde, çocuklar için üretilen yazın metinlerinin, yetişkinler için yazılan hemen bütün yazın türlerine koşutluk gösterdiği söylenebilir. Bu nedenle burada çocuk yazını kapsamına giren yazın metinlerinin türü olan masallar ele alınmaya çalışılmıştır.

Çocuk yazını kavramının iki temel belirleyeni vardır. Birisi “çocuk” diğeri ise “yazın”dır. Eğer bu iki belirleyeni kendi içlerinde çözümleyebilirsek çocuk yazınının ne olduğunu, özelliklerini ve neden var olduklarını daha iyi yorumlayabiliriz. “Çocuk” bilişsel, duyuşsal ve devinimsel gelişim özellikleriyle çocuk yazınının niteliğini, kapsamını ve içeriğini belirlemektedir. Önce çocuğun kim olduğunu sorgulamaya çalışırsak; çocuk, TDK'nin (1998, s. 495) hazırladığı Türkçe Sözlükte “Bebeklik çağı ile ergenlik çağı arasındaki gelişme döneminde bulunan insan” olarak tanımlanmaktadır. Genellikle çocuk, bedensel ve zihinsel gelişim bakımından 0-16 yaş grubu için kullanılan temel bir kavramdır.

Yazın ya da diğer adıyla edebiyat, ansiklopedilerde ya da sözlüklerde çoğunlukla aktarıldığı gibi öncelikle bir “duygu ve düşünceleri sanatlı bir şekilde aktarma” işidir kuşkusuz. Yazın / Edebiyat kavramı TDK'nin (1998, s. 670) hazırladığı Türkçe Sözlükte edebiyat, “Olay, düşünce, duygu ve imajların dil aracılığı ile biçimlendirilmesi sanatıdır.” olarak tanımlanmaktadır. Develioğlu'na (1996, s. 203) göre ise edebiyat “Nazımlı nesirli güzel sözler” diye tanımlanmıştır. Yazın aynı zamanda bir iletişim aracıdır. Her sanatçı, her yazar yapıtıyla hedef kitlesine bir şey anlatmak ister. Tabettin Şimşek'e göre (2002, s. 20) “Dil, edebiyatın gücüyle işlenir, incelik kazanarak hayat bulur. Yazın, çocuğun dilini, dolayısıyla da zekâsını etkileyeceğine göre eserlerin çocuk ruhlarını dikkate alarak ele alınması daha doğru olacaktır”. Yukarıdaki tanımlara bakarak “çocuk” ve “edebiyat” kavramlarını bir araya getirirsek çocuk edebiyatı, “çocukların büyüme ve gelişmelerine, hayal, duygu, düşünce yeteneklerine, zevklerine hitap eden, eğitilirken eğlenmelerine katkıda bulunan sözlü ve yazılı verimlerdir (Yalçın / Aytaş 2002, s. 5).

Çocuk yazını, yetişkinler için üretilen yazın ürünleri gibi öncelikle başlı başına yazınsal bir türdür. Ne var ki hedef kitlesi çok daha farklı ve özel olduğundan özel bir ilgiye ve titizliğe de gereksinim duyar. Gökşen'e (1980, s. 87) göre çocuk yazını

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/13 Fall 2013

“çocuğun fikir ve sanat eğitime katkıda bulunarak çocukta sanat duygusu ve üstünlüğü uyandıran, tekniği, ilkeleri olan, güzel ve etkili ürünlerden oluşan edebiyattır. Bir başka tanıma göre ise “henüz yetişkin olmayan ve eğitilmesi gereken toplumun en genç üyelerinin düşünce dünyasına seslenebilecek sözlü ve yazılı ürünlerin tümüne çocuk yazını adı verilir” (Ciravoglu, 1999, s. 9).

Bu tanımlara ek olarak şöyle bir saptama yapılabilir: Çocuk yazını; yazın niteliğinden ödün vermeden, çocuğun gerçekliğinden hareket ederek, konularını onun doğal ve güncel çevresinden seçen ve çocuğun kendi dünyasına ve onun dilinde çok açılı bir anlayışla bakabilmesini sağlayan, ona bilinçli bir okuma alışkanlığı kazandırmayı öngören yazın ürünüdür.

Türkiye’de Çocuk Yazınının Gelişimi

Türkiye’de çocuk yazını, dünyadaki çocuk yazınının gelişimiyle yakından ilgilidir. Genellikle yazın araştırmacıları bütün yeniliklerin başlangıcı saydıkları Tanzimat dönemini, Türkiye’de çocuk yazını gelişiminin de başlangıcı saymaktadırlar. Tanzimat’tan önce, çocuklara yönelik daha çok aydınlanmacı dünya görüşüyle doğrudan öğüt verici kitapların kaleme alındığı görülmektedir. Bizde çocuk yazını malzemelerinin genellikle sözlü gelenekte çok gelişmiş olduğu görülmektedir. Bunlar masal, bilmece, tekerleme, atasözleri, Nasreddin Hoca fıkraları olarak evlerde; Karagöz oyunları şeklinde kahvehane veya toplantı yerlerinde çocuklara sunulmaktaydı.

19. yüzyılın sonları ve 20. yüzyılın başlarında özellikle Ahmet Rasim, Ahmet Mithat, Ziya Gökalp, Ömer Seyfettin, Tevfik Fikret, Ali Ekrem Bolayır, İbrahim Alaattin Gövsa, Ali Ulvi Elöve ve Aka Gündüz’ü çocuk yazını yazarlarımız arasında sayabiliriz. Özellikle Milli Edebiyat Döneminde çocuklarda dil bilincini geliştirmek, yeni nesilleri milli ve manevi değerler konusunda eğitmek amacıyla başta Ziya Gökalp olmak üzere, Ömer Seyfettin ve diğer milli edebiyat sanatçıları çocuklara yönelik birçok eser kaleme alarak, çocuk yazınının gelişmesine katkıda bulunmuşlardır.

Cumhuriyetin kuruluşundan hemen sonra ulusal egemenlik kavramının çocukların bilincine yerleşmesi, yeni toplum anlayışının gelişmesi için 23 Nisan 1920 Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin açılış günü Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı olarak planlanmıştır. Böylece çocuk ve çocuk eğitiminin ulusal bir politika olarak düşünülmesi nedeniyle çocuk yazınının da çeşitlenerek geliştiği görülmektedir. Cumhuriyetin ilanından sonra yapılan harf devrimi eski kitaplar, yeni harflerle yeniden basılmıştır. Cumhuriyet dönemi, bizde çocuk edebiyatının gelişmesinde diğer dönemlerden daha farklı bir çizgi takip eder. Özellikle bu dönemde çocuk daha çok önemsenir, çocuklara yönelik birçok etkinlik düzenlenerek, onların da toplum içinde çok özel ve önemli bir yere sahip oldukları vurgulanır.

1950’li yıllardan sonra Amerikan çocuk yazınının tanınmış birçok kitabı dilimize çevrilmiştir. Bunlardan bir kısmı doğrudan Amerikan tarihi ve kültürüne ait çizgi romanlar, ki bunların arasında fantastik kahramanlar çoğunluktadır, olarak çocuklarımızın dünyasına girerken, bir kısmı da uyarlamalarla çocuk yazınının içerisinde yer almışlardır. Tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de özgürlükçü ve eşitçi anlayışları benimseyen öğrenci hareketleri döneminin yaşandığı 1970’li yıllardan sonra çocuk yazını alanında çok büyük gelişmeler söz konusu olmuştur. Azınlıkların hak ve özgürlükleri bağlamında çocukluk ve gençlik kavramları yeniden değerlendirilmiş, kendi dünyaları, kendi kimlikleri olduğu fikri benimsenmiştir. Artık çocuklar için yazın ve yayın yapılması düşüncesi ortaya çıkmıştır böylelikle. Bu gelişmeler ışığında yazarlar bir anlamda “çocuk kitabı yazarlığı” benimsemişlerdir.

Çocuk Yazını Türü Olarak Masallar

Çocuk ve gençlik yazını açısından incelenen masal kavramı, halk kültürünün birçok özelliğini gösteren sözlü bir gelenek ürünüdür. Bu nedenle kültürel ürün olarak değerlendirilir. Masallar renkli hayal ürünlerinin sihirli etkisiyle yaşamın gerçeklerinden herkese ibret mesajı verirler. Çünkü onlar toplumsal karaktere sahiptir. Ayrıca bir dilin gelişimini incelemek için de önemli başvuru kaynaklarıdır. Masalların anlamı ve kökeni üzerinde gelişen tartışmalarda hangi tarafta yer alırsa alsın, masal kahramanlarının başından geçen serüven ve sınavların hemen her zaman çocuğun bilişsel ve duyuşsal gelişimine katkıda bulunduğu söylenebilir. Masal türü hem genel olarak yetişkin yazınında halk yazını unsuru ya da günümüzde kurmaca / özgün örneklerinin olabildiği gibi, hem de çocuk yazını içerisinde başlı başına bir türdür. Bu anlamda çocuk yazını türleri arasında da tür adı olarak masal ya da çocuk masalları olarak adlandırılır. Çok keskin sınıflandırmalar yapılamasa da genel olarak çocuk kitapları aşağıda belirtilen sekiz türden oluşmaktadır:

1. Masallar
2. Biyografiler
3. Başvuru Eserleri ve Fen Kitapları
4. Şiirler
5. Hikâye ve Romanlar
6. Tiyatro Eserleri
7. Çizgi Öykü ve Romanlar
8. Resimli Kitaplar

Elbette bu türler de kendi içlerinde pek çok alt türe ayrılır. Örneğin roman türünde, konu ve içerik açısından macera, polisiye, fantastik, bilim-kurgu, tarihsel vb. roman türlerini çoğaltmak mümkündür. Bu yazıda incelenecek olan çocuk kitabı türü ise masallardır. Kitap türleri arasında belki de en geniş yelpazeye sahip olan da yine masallardır denebilir.

Çok kısa bir tanım yapmak gerekirse, olağanüstü olay, kişi ve unsurları konu edinen belli bir yer ve zaman unsuru belirtilmeden ancak rivayet kipiyle anlatılan tamamen düşsel kısa öykülerdir. En eski yazın türlerinden biri olan masallar, başlangıçta sözlü yazın ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Günümüzde ise gerek derleme, gerek yeniden yazma ya da uyarlama yoluyla varlığını sürdüren bir türdür. Masalı günümüz dünyasında önemli yapan veya hala geçerli kılan yönü, düşünün zenginliği ve uyarlanma olanaklarına sahip olmasıdır. Bilindiği gibi masallar, özellikle çocuklar için yazılmamasına rağmen, günümüzde en çok da çocuk yazını kategorisinde değerlendirilmektedir (Yaldız 2006, Ewers 1997 vd.). Örneğin “Binbir Gece Masalları” çocuklara yönelik değil iken, Grimm kardeşlerin 1840-1860 yılları arasında derledikleri masallar “Kinder- und Hausmärchen”(Çocuk ve ev masalları) başlığı ile yayımlanmıştır. Çocuğun benliğinin gelişmesinin ardından dünyanın değişik nesneleri ve olayları arasında bağlantılar kurmaya başladığı 3-4 yaşından itibaren masal yaşının da başladığı (Yaldız 2006) söylenebilir.

Başka kaynaklarda da (Yaldız 2006, Yalçın 2002, Ciravoğlu 1999) gösterildiği gibi masal, olağanüstü olaylarla biçimlenmiş, içinde ahlaksal ve dinsel öğretiler barındıran kısa öyküler biçimindeki anlatılardır. Masal türü alanındaki tanımların sayısı zengindir. Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlükte masal için, “genellikle halkın yarattığı, ağızdan ağza, kuşaktan kuşağa sürüp gelen, çoğunlukla insanların veya tanrıların başından geçen, olağan dışı olayları anlatan hikâye”(TDK) denmektedir. Bu tanımdan yola çıkarak öncelikle masalların anonim bir anlatım olduğu sonucunu çıkarıyoruz. Gerçekten de hemen her kültürde varlığını koruyan masalların, gerek

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/13 Fall 2013

insanların iletişim gereksinimlerinden, gerekse çevrelerinde yaşadıkları olayları abartılı bir biçimde hikâyeleştirmelerinden doğduğunu söylemek yanlış olmaz. Bu nedenle herhangi bir masalı kimin, ne zaman, nerede ve hangi koşullar altında söylediğini aramak anlamsızdır. Geleneksel masal olarak adlandırılabilen böylesi anonim oluşumlu masalların ağızdan ağza aktarılması, aynı zamanda onun toplumsal bir yanının olduğunu gösterir. Yani masallar, nesilden nesile geçerken ana hatlarını korusalar bile içlerinde temsil edilen değerler, nesneler ve düşünceler değişebilir.

Masalların Özellikleri

Masal denince akla gelen genel geçer özellikler; her şeyden önce hayal ürünü oldukları masallarda yer alan kişi, olay ve diğer unsurların olağanüstü olduğu, cin, peri, cadı, melek, dev vd. gibi olağanüstü ya da düşsel tipler ya da varlıkların bulunabileceği, yazarlarının bilinmediği, dilden dile dolaştığı ve bu nedenle sözlü yazın geleneğinden geldiği ve daha sonra masal derlemecileri tarafından derlenip kaleme alındıkları, mutlaka bir anlatıcılarının olduğu, tekerleme tarzı giriş bölümleriyle başladıkları, söylence ve efsanelerden en büyük farkının yer ve zaman belirtmeleri olduğu, her masalın didaktik olduğu ve mutlaka sonunda iyilerin kazandığı gibi özellikler sıralanabilir. Bu bölümde belli başlı masal özelliklerinden bazıları kısaca açıklanacaktır.

Masallar Anonimdir: Yukarıda da denildiği gibi masalların ilk kez kimin tarafından nerede, ne zaman anlatıldığı bilinmemektedir. Masalların kaynağı konusundaki tartışmalar bile bu konuda açık bir görüş birliği sağlayamamaktadır. Günümüzde masal araştırmacıları masalların anonim olduğu gerçeği üzerinde hemfikirlerdir. Masalların herhangi bir yöreye ve belli kişilerle özdeşlik göstermemesi bu türün anonim olduğunun başka bir göstergesi olarak açıkça gösterilebilir.

Masallar Fantastiktir: Hangi türü olursa olsun gerçekten de masallarda yoğun bir düş gücü ve olağanüstülükler hâkimdir. Zaman zaman mantıklı olaylara tanık olduğumuz masallarda bile asıl belirleyici olan, nesnel olayların yanındaki fantastik olaylardır. Hemen hemen her masalda dünyamızda gerçekleşmesi mümkün olmayan öğeler vardır. Bunlar kimi zaman gizemli, rastlantılara dayalı olaylardır. Örneğin insanların yüzyıl uyuması, efsunlu bir öpücüğün büyüü bozması, hayvanların konuşturulması v.b. Kimi zaman gerçekte var olmayan cadılar, periler, ejderhalar gibi kişi ve tiplerdir. Masallar özlem duyulan ama elde edilmesi güç olan bir şeyi, mantık sınırlarını aşarak gerçekleştirir. Bu anlamda en önemli masal özelliği yer ve zaman unsurlarının belirsizliğidir. Zaman açısından genelde “*eski zamanlarda, çok eskiden*” gibi geçmiş zamana işaret eden ve rivayet kipi kullanılan zaman belirteçlerinden başka bir zaman unsuru bulunmaz. Mekân unsuru da belirsizdir. Doğu masallarında genellikle rastladığımız “*Kaf dağı*”, gibi hayal ürünü bir yer dışında coğrafik alanlar belirtilebilir; “*çölün birinde..., ormanda..., bir adada..., şehirde, ülkede, krallıkta...vb.*”

Hayvanları konuşturmak da masallarda görülen önemli bir özelliktir. Bu grubu daha çok “*Fabl*” olarak adlandırıyoruz. Masallardaki en önemli fantastik unsurlardan biri de olağanüstü güçlerden sihirlerdir. Sihirbaz, cadı, büyücü vb. tipler bulunabilir bunun için ya da sihir yapmaya yarayan araçlar, örneğin “*sihirli değnek*”. Aşağıda Külkedisi² masalından bir örnek verilmiştir:

“...“Ben senin peri annem,” demiş kadın. “Şimdi kaybedecek zamanımız yok! Bana bir balkabağı getir hemen!”Külkedisi bir balkabağı getirmiş. Peri annesi sihirli değneğiyle dokununca, balkabağı birdenbire altından bir fayton oluvermiş.“Şimdi de altı fare...” Külkedisi altı fare bulup getirmiş, peri annesi onları hemen ata dönüştürmüş.“Bir sıçan...” Onu da arabacı yapmış.“Ve altı kertenkele...” Onları da faytonun arkasında koşacak altı uşağa çevirivermiş. Nihayet Külkedisi’ne gelmiş sıra. Peri değneğiyle bir

² Bu çalışmada kısa bir bölümü verilen “Külkedisi” masalının aslı Grimm Kardeşlerin “Kinder- und Hausmärchen” adlı derlemeleri arasında geçen 21. nolu masaldır.

dokununca Külkedisi'nin yırtık, pırtık giysileri nefesleri kesecek harika bir elbiseye dönmüşmüş. Ayaklarında bir çift camdan ayakkabı pırıl pırıl parlıyormuş (Grimm Kardeşler; 21. masal: 1806-1857)".

Masallar Didaktiktir

Her masalın mutlu sonu vardır ve daima iyiler kazanır. Masallar çoğunlukla alınması gereken eğitsel bir dersi açıkça sergiler. Okurun ya da dinleyenin, masalın anlatıldığı kültür ortamının değerleri doğrultusunda alması gereken dersler sunar. Bu dersler genellikle iyi-kötü, güzel-çirkin, güçlü-güçsüz, zengin-yoksul gibi zıtlıkların ilişkilerinden ortaya çıkar. Alınması gereken dersler ise çoğunlukla iyi, güzel, gerçek gibi insancıl evrensel değerlere uygun davranış ya da özelliklerdir. "Masallar, okur ve dinleyenlerin güzel, güçlü, iyi yürekli özelliklere sahip olanlarla özleştirilmesiyle verilmek istenen dersi iletmeye çalışırlar" (Yaldız 2006), çünkü çoğunlukla okur ya da dinleyen olumlu özellik taşıyandan yana olur. Aşağıda uyuyan güzel³ masalından kısa bir örnek:

"...Fakat büyük bir talihsizlik olmuş ve yaşlı bir periyi şenliğe davet etmeyi unutmışlardı. Bütün konuklar neşe içinde eğlenirken yaşlı peri birden ortaya çıkıverdi. Şenliğe davet edilmediği için çok kızdı. Öfkeyle küçük prensesin beşiğine yaklaşarak "Onaltı yaşına⁴ geldiğinde parmağına bir iğne batacak ve öleceksin" dedi Oradaki herkes şaşkınlıktan donakalmıştı. İşte tam bu sırada henüz dilekte bulunmayan perilerin en genci ileri atıldı. " Üzülmeyin dedi, yavrunuz ölmeyecek Küçük prenses yüz yıl sürecek derin bir uykuya dalacak ve bir prens gelip onu öptüğünde bu uzun uykudan uyanacak"...Prensese daha o anda âşık olmuştu. Genç kıza doğru eğildi ve onu hafifçe öptü. Güzel bir prenses sihirli bir değnekle dokunulmuş gibi hemen gözlerini açtı. Onunla birlikte şatodakiler de gözlerini açtı. Kötü kalpli perinin büyüü artık bozulmuştu. İki genç kısa süre sonra görkemli bir düğünle evlendiler ve uzun yıllar birlikte mutlu bir hayat sürdürdüler" (Grimm Kardeşler, 50. Masal: 1857).

Masalların neredeyse tamamı mutlu bir sonla biter. Heyecanlı, çekişmeli gelişme anları çarpıcı düğümlerle çözülür, ne kadar çok felaket ya da kötülük güdülse de savaş ya da mücadeleyi daima iyiler kazanır.

Masallarda Kalp Tipler

Hemen her masalda var olan kişilerin tek tip diyebileceğimiz özellikleri vardır. Başta iyi kalpli olan karakterler, "masalın sonuna kadar bu özelliğini korur, kötü olarak tanıdığımız ise masalın sonuna kadar aynı kötü karakterin esiridir. Örneğin Keloğlan her masalda ve her olay karşısında iyi yürekli, temiz kalpli ve zekice buluşları olan biridir"(Yaldız 2006). Cadılar ise her zaman çirkinlikleri ve kötü kalpli olmaları nedeniyle iyi yürekli olanı kıskanan ve zarar vermek isteyen tiplerdir. Genel olarak iyi insan tanımına giren tüm iyi, güzel ve insancıl karakter özellikleri iyi kahramanda, kötü, çirkin, zalim, zarar veren ya da tehlikeli olarak adlandırılan olumsuz ve

³ Uyuyan Güzel masalının aslı Grimm Kardeşlerin derlemesinde 50. masal olarak "Dornröschen" başlığı ile yer alır. Masalın özgün biçimi şu şekilde başlar ve devam eder: "*Vorzeiten war ein König und eine Königin, die sprachen jeden Tag: Ach, wenn wir doch ein Kind hätten!, und kriegten immer keins. (...). Es waren ihrer dreizehn in seinem Reiche, weil er aber nur zwölf goldene Teller hatte, von welchem sie essen sollten, so musste eine von ihnen daheim bleiben. (...) Als elfe ihre Sprüche eben getan hatten, trat plötzlich die dreizehnte herein. Sie wollte sich dafür rächen, dass sie nicht eingeladen war, und ohne jemand zu grüssen oder nur zu anzusehen, rief sie mit lauter Stimme; Die Königstochter soll sich in ihrem funfzehnten Jahr an einer Spindel stechen und tot hinfallen.(...)*" (Grimm 1857, s. 232-236)

⁴ Masalın aslında "“(...) in ihrem funfzehnten Jahr (...)" yani onbeş yaşında olarak geçer: "Kinder- und Hausmärchen s. 233.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/13 Fall 2013

zararlı karakter özellikleri de kötü figürde toplanır. Olumlu tipler ise yine insan ya da toplumun yücelttiği kişi tiplerinde toplanır, örneğin çocuk, prens, prenses, yiğit, kahraman, iyi kral gibi. Kötü karakterler de tam bunun tersi kötü kral, düşman, zalim, cadı gibi ötekileştirilen tiplerdir. Masal türlerinde var olan roller de kalıplaşmış bir biçimde sunulur. Bu karakteristik özellikleri pek değişmez. Bu özelliği sayesinde masallar okurun özdeşleşmesini ve yalın bir biçimde verilen dersin alınmasını sağlarlar. Ayrıca gerçeğe yakın varlıklar ile, cin, peri, dev, melek gibi olağanüstü varlıklara da yer verilir.

“Bir varmış, bir yokmuş, evvel zaman içinde, kalbur saman içinde develer tellal iken, pireler berber iken, ben annemin beşiğini tıngır mıngır sallarken; ülkenin birinde bir kasaba varmış. Bu kasabanın kenar mahallelerindeki bir kulübede, çok fakir bir keloğlan ile ihtiyar annesi yaşamakta imiş. Keloğlan çok akıllı ve becerikli olmasına rağmen çalışmaktan hoşlanmaz, tembel tembel evde oturmayı, ne buldu ise yiyip, içmeyi ve uyumayı severmiş...”

Burada kısaca örnekleştirilen masal metninde de görüldüğü gibi masallarda olumlu-olumsuz karakter, kişi özelliklerinin yanı sıra toplumun önemseydiği genel geçer olarak da tüm insanlar için öngörülen olumlu / olumsuz hal, davranış ve yaşam biçimleri de öyküleştirilerek dile getirilir ve masal sonunda olumsuzdan olumluya doğru bir değişim ya da gelişme beklenir, örneğin; çalışkanlık-tembellik, dürüstlük-yalancılık, iyilik-kötülük, kahramanlık-korkaklık vb.

Masallarda Dünya ve İnsanlık İmgeleri

Masallardaki olaylar ve kişiler, sergilendiği biçimiyle her ne kadar olağanüstü abartılı ve gizemli bir dünya anlatıyor olsa bile, yine de her yönüyle bizim dünyamıza işaret etmektedir. Bu açıdan bakıldığında masalın abartılı anlatım ve simgesel boyutunun amacı, aslında bizim dünyamızda ve bizlerin arasında geçen ilişkileri yoğun ve simgeci bir anlayışla anlatmak ve vurgulamaktır. Ortaya koyduğu sonuçlar ile de okurların ders çıkarmalarını bekler. Hemen her masalda insancıl ve genel geçer evrensel değerler önemsenir ve iyi kahramanların özellikleri olarak sunulur. Tüm bu olumlu değerlerin karşılığında da olumsuz özellikler yer alır ve masal kurgusu bu iyi ile kötünün mücadelesini, sonunda da iyinin kazanmasını içerir. Her masalın kendine özgü bir başlangıç ve de sonu, gelişme düğüm ve çözüm ya da final diye niteleyebileceğimiz, alımlayıcının ilgisini ve dikkatini en üstte tutmayı amaçlayan bölümleri vardır.

Eğer masallar gerçek dünya ile benzeşme çabasıdaysa içinde kötülük ve şiddeti de barındırması son derece doğaldır (Yaldız 2006). Çünkü içinde yaşadığımız dünyada da şiddet zaten her biçimiyle vardır. Bu nedenle çoğu masalın içinde az ya da çok bir şiddet öğesine ve kötü olaylara mutlaka rastlanır. Verilmek istenen dersin şiddet öğeleriyle sunulmaya çalışılmasındaki amaç, haklı ve haksız olanı daha iyi ayırabilmektir. Diğer bir unsur da oyun yapısıdır. Her oyun yapısı içersinde taraflar olmalıdır. Oyun gereği kurgunun tarafları iyi-kötü, güzel-çirkin, zengin-yoksul, dost-düşman gibi ikili tezat gruplar halinde yer alabilmektedir. Bu anlamda her bir taraf, diğerinin oyun arkadaşı ya da rakibidir.

Masal Türleri

Aşağıda masalların türleri açıklanmaya çalışılacaktır. Bazen değişik adlandırmalar olsa da araştırmacıların çoğu masalları “halk masalları” ve “yazınsal masallar” olmak üzere iki ana gruba bölmektedirler. Masal türleri konusunda yapılan çalışmalar, ağırlıklı olarak iki ana tür konusunda uzlaşılar da kavramlar konusunda bir kargaşa yaşanmaktadır (Ewers 1997).

Halk Masalları

Ulusların tarihlerini, kahramanlık öykülerini, batıl inançlarını, gelenek ve göreneklerini bildiren eserlerdir. Her kültürde vardır ve birden fazla sürümü bulunmaktadır. Halk tarafından

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/ 13 Fall 2013

yaratılıp, ağızdan ağza geçirilerek, zamanla değişikliklere uğrayarak 19. yüzyıla kadar gelmiş ve çoğunlukla bu asırda yazılı edebiyata geçmiştir. Kısmen sembolik, kısmen gerçekçi, kısmen hayali olan bu masallar büyükler için hazırlanmasına rağmen, her dönemde çocuklar tarafından ilgiyle izlenmiştir. Yazılı hale gelip çoğaltıldıktan sonra tüm ülkelere yayılmışlardır. İyi bir halk masalı ilgi bütünlüğü taşımalıdır. Yani okurun bütün dikkati ana fikir üzerine çekilmelidir. Bu bakımdan fazla olay içermemelidir. Çeşitli olay ve karakterler okurun ilgisini dağıtır. Genellikle olay sayısı üçtür. Halk masallarının temaları kuvvetli ve açıktır. İyinin karşısında kötü, güzelin karşısında çirkin vardır. Geleneksek masal olarak adlandırılan ana masal türü, Türk araştırmacılarının ve derlemecilerinin kaynaklarında halk masalı olarak adlandırılır.

Yazınsal Masallar

Yazarların kişisel hayal güçlerine dayanarak yazdıkları özgün ya da kurmaca olarak adlandırılan masallardır. Bu tür masalların kahramanları çoğu kez perilerdir. Konular gerçek dışı olup, olaylar hayal ürünü kurmaca yer veya mekânlarda geçer. Kahramanlar daima olağanüstü durumlarla karşı karşıya gelirler. Olayların düğümlenmesi ve çözülmesinde tılsım, fal, kehanet gibi olağanüstü ve esrarlı güçlerin büyük payı görülür. Genel olarak masallardan ayrılan yanı, yazarlarının anonim veya folklorik değil, belli başlı yani bilinen kişiler olmasıdır. Kurgu masallar olarak da anılırlar.

Masallarda Anlatım Özellikleri

Masallar, halk yazını geleneğinden geldiği için, sözlü halk yazını dil ve anlatım özelliklerini taşır. Bunlar da genel olarak kolay anlaşılır, sade, yalın ama son derece akıcı bir özelliğe sahip dil kullanımıdır. Ayrıca bu özelliklere ek olarak masalların kendilerine göre şiirsel bir giriş bölümü vardır ve hemen her masal başında bulunur. “Bir varmış, bir yokmuş...” diye başlayan düzyazı formundaki şiirsel anlatım içersinde çokça ses benzeşmeleri, uyak ve ikileme ve tekrarlara başvurulur. Anlam açısından kendi içinde bir bütünlüğü olup ironiktir. Ancak somut anlamda belli bir anlam ve mantık ilişkisi bulunmaz ve güdülmez de. Masallardaki bu giriş bölümü kültürden kültüre farklılık gösterir. Bu bölüm aynı zamanda masala hazırlık, ısındırma tarzı, kendine ve de ait olduğu kültüre özgü yazınsal bir gelenektir. Bu anlamda belli başlı özellikleri maddeler halinde sıralamak gerekirse:

- Anlatım hiçbir engele uğramadan akıp gider.
- Gereksiz söz tekrarları yapılmaz.
- Ses akışını bozan, söylenmesi güç seslere ve kelimelere yer verilmez.
- Gereksiz ifadeler olmaz.
- Anlaşılması güç cümleler kurulmaz.
- Anlatım sade ve süssüz olur.
- Duygu ve düşünceler kısa ve kesin ifadelerle dile getirilir.
- “mış, miş” diye anılan rivayet zaman kipi kullanılır.
- Yer ve zaman unsuru bulunmaz, belirsizdir.

Masal kaynağından birçok bilim alanı yararlanır. Halk masalları bir ulus için zengin dil ve kültür hazineleridir. Bir ulusun karakteri, eski ülküleri masallarda gizlidir. Dil yönünden de masallar zengin kaynaklarıdır. Anlatandan deyimleri, kelimeleri, ağız özelliklerini tespit etmek mümkündür. Yine masallar sosyologlar için de önemli kaynaklardır. Gerek toplumun yapısının değerlendirilmesinde, gerekse halk kültür ve uygarlığının temellerini araştırmada belge durumundadır.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/13 Fall 2013

Çocuk eğitiminde ise masalın rolü çok büyüktür. Özellikle “okul öncesi çağlarda, halk bilimi unsuru olarak derlenen masallardan açık bir anlatım ve basit cümlelerle eğitici ve didaktik öyküler yazmak ya da anlatmak” mümkündür (Güleç, 1988,s.82). Masallar hayal gücüne sınır tanımayan sihirli bir dünya gibidir. Bu nedenledir ki çocuklar masal okumayı ama dahası anlatırmayı çok severler. İşte bunun için masallar genel olarak üç yaşından itibaren küçükler için vazgeçilmezdir. Masalı önemli kılan asıl teknik ayrıntı ise fantastik yapısıdır. Fantastik kavramı, düş gücü, hayal ürünü anlamına gelir. Somut düşünebilen çocuk soyut kavramlarla ilk olarak masallarda tanışır ve masallarla hayal dünyasını zenginleştirir. Bu anlamda yazın dünyası çocuklar için sonsuz bir düş ülkesidir. Çocuk ve genç, düşleyebileceği oranda hayal gücünü de kullanır ve geliştirir. Bu da yaratıcılık, düşünme ve mantık yürütme gibi işlevleri geliştirecektir.

Masallar ve Çocuk

Masallar aslında çocuklar için üretilmemiş olmalarına karşın günümüzde çocuk yazınının vazgeçilmez bir türü durumuna gelmiştir.

„Masalların yarattığı puslu, gizemlerle dolu, serüven yüklü dünya, çocuklar için olduğu gibi, yetişkinler için de ilginç, merak edilen bir ortamdır. Hemen her yazınsal türün kullandığı serüven özelliği, okumayı ve sürükleyiciliği artırır. Bu nedenle merak ögesi, daha başta masalı çocuğa yakın kılar. Ayrıca masallarda olumlu bir dünya sunulur. Yani çoğunlukla sonuç olumludur. Bütün kötü niyetli kişilere, gizemli güçleri olan düş yaratıklarına, devlere, cadılara, büyülere karşın iyi yürekli, dürüst, yardımsever olan her zaman kazanır. Bu bakımdan çocuk da iyi ile özdeşleşip iyilerin dünyasında yer almayı seçer. Ancak çocuğu masala bağlayan asıl nokta, masallarda kullanılan düşsel ortamdır. /.../ Çocuk zaten fantastik bir algı dünyasına sahiptir. Bu bakımdan masallar çocuğun düş dünyasına çok yakın bir dünya kurar. Böylece çocuklar masal dinlemekten ve okumaktan son derece hoşlanır. (Yaldız 2006).

Masalların içindeki eğitsellik ve öğreticilik boyutu, ahlaksal, dinsel, töresel derslerin bir öykünün içinde verilmesi, yetişkinler tarafından çocukların eğitimi için iyi bir malzeme olarak görülür. Bir masalı çocuk yazınının kaçınılmaz bir türü yapan da bu gerçektir. Özetle masalın çocuk yazını içinde bir tür olarak var olmasının başında, macera yükünün yoğunluğu, olumlu bir dünya anlayışının egemenliği, fantastik örgüsünün çocuğun düş gücüne koşut olması ve öğreticilik özelliğinin çocuk eğitimi için bir araç olarak görülmesi gelir. Yalnız unutulmaması gereken önemli bir konu, masalların eğitim-öğretim amaçlı okutulması değil, çocuk ve gençliğin zevk alacakları bir metni okumaları olarak bakılması gerektiğidir. Burada amaç her şeyden önce okumayı çocuk yaşlarda masal benzeri fantastik kurgu metinleriyle sevdirmek ve aynı zamanda düş gücünü geliştirmektir.

İlk yazıldıkları halleriyle çocuklar için uygun olmayan kimi masallar⁵, çocuklar için uyarlandıktan sonra çocuk yazınının bir parçası olur. Bu gerçek yalnızca Türk masalları için değil, hemen her kültür için de geçerlidir. Her kültür benzer bir yol izleyerek masalları çocukların anlayacağı bir biçimde yeniden düzenlemiş, daha çok resim, çizim eklemiş dil olarak da basitleştirmiştir. Tüm dünyada olduğu gibi bizde de hemen herkesin tanıdığı, çocukken mutlaka okumuş ya da dinlemiş olduğu Grimm Masalları ise doğrudan çocuklara yönelik olarak derlenmiş ve yazıya dökülmüştür. Rölleke'nin (2008: 789-792) bildirdiğine göre masal derlemelerini Grimm kardeşler başta doğrudan çocuklar için değil, Alman halk yazını sözlü ürünleri olarak masalları kaybolmamaları için derleyip yazıya dökmek düşüncesi ile derlemeye başlamışlardır. Daha sonra özellikle Wilhelm Grimm, masalların yazıya geçirilmesi esnasında çalışırken çocuğa yönelik

⁵ Doğu dünyasına ait “Binbir Gece Masalları” gibi.

kavramına göre yeniden düzenlemiştir (Rölleke 2008: 791). Günümüzde masallar deyince artık çoklu ortamlar, yani yalnızca basılı kitap değil, bilgisayar, CD, DVD veya internet gibi her türlü elektronik ortamın yanı sıra televizyon, çeşitli dergi, gazete gibi pek çok görsel-işitsel medyalarda sunulan çeşitli dosya türündeki masal metinlerini anlamak gerekir ki, çocuklar henüz çok küçük yaşlarda yalnızca masal metinlerini dinlemekle kalmamakta, masal kurgularını izlemekte, dahası masal kahramanları ile oyunlar oynayabilmektedir. Geçmişe göre en büyük farklılık, masal anlatıcının olarak ebeveynler, aile büyükleri gibi kişilerin yanı sıra çoklu ortam araçları ile medyaların da yer almasıdır.

Grimm Masalları

Bilindiği üzere Grimm masalları Alman Jakob ve Wilhelm Grimm⁶ kardeşlerin Romantizm döneminde derledikleri ve “Kinder- und Hausmärchen” (Çocuk ve ev masalları) başlığıyla ilk olarak 1812’de daha sonra sırasıyla 1815, 1819, 1825 ve 1857’de en son tamamlanmış haliyle yayımlanmıştır. Grimm kardeşlerin hayatayken tamamladıkları ve yayımlanan en son derlemede 778 sayfadan oluşan kitap içerisinde 200 adet masal ile 10 adet çocuk söylencesi yer almaktadır⁷. Genel olarak ortalama bir-iki sayfa uzunluğunda olan masallar 1’den 200’ kadar, çocuk söylenceleri de 1’den 10’a kadar numaralandırılmış, kitap sonunda içindekiler kısmı da verilmiştir. Masal kitabı Alman romantik Bettina von Arnim’e yazılmış bir mektup ve bir önsözle başlar. Günümüz tıpkıbasımının sonunda Grimm Kardeşlere ait kronolojik hayat hikâyesi ile Heinz Rölleke’ye ait olan ve “Kindlers Literatur Lexikon”(Kindlers Edebiyat Sözlüğü)’da yer alan tanıtıcı inceleme yazısı da editör son notu olarak yer almaktadır. Büyük çoğunluğu yüksek Almanca ile kaleme alınan masallardan bazıları yerel ağız özellikleri aynen korunarak aktarılmıştır. Örneğin 19., 47., 66., 68., 82., 91., 95., 96., 126., 137., 138., 139., 140., 167., 187., 196. numaralı masallarda olduğu gibi. 91. masal olan “Dat Erdmänneken”den küçük bir giriş bölümü örnek olarak gösterilirse:

“Dat Erdmänneken

Et was mal en rik Künig west, de hadde drei Döchter hat, de wören alle Dage in den Schlottgoren spazeren gaen, un de Künig, dat was so en Leivhaver von allerhand wackeren Bömen west; un einen, den hadde heso leiv had, dat he denjenigen, de ümmeen Apel dervon plückede, hufnnerd Klafter unter de Eere verwünschede. (...)” (Grimm 1857, s. 409)

Masal başlangıçları ise doğu ve Türk masallarından alışık olduğumuz tekerlemeler yerine “Çok eski zamanlarda..., eski zamanlarda..., bir zamanlar..., zamanın birinde...,” gibi çok daha kısa yalnızca tek bir rivayet bildiren tümceyle doğrudan masal ile başlar:

“In den alten Zeiten, ...(s. 25), Ein Vater hatte zwei Söhne, ...(s. 36), Es war einmal eine alte Geiss, ...(s. 46), Es war einmal ein alter König, ...(49), Es war einmal ein wunderlicher Spielmann, ...(s. 61), Es war einmal ein Mann und eine Frau, ...(77)” (Grimm 1857).

Romantik dönemin Heildelberg çevresinden sayılan Grimm kardeşler 1806’da ünlü romantik Clemens Brentano’nun etkisiyle masal derlemelerine başlamışlar, 1812’de yine ünlü Alman romantik Achim von Arnim’in yönlendirmesi ve büyük desteğiyle masal derlemesinin basımı gerçekleşmiştir. Grimm kardeşlerin Alman dili ile ilgili olarak Alman dili tarihi, dilbilgisi ve Alman Sözlüğü gibi pek çok dil ve filolojik çalışmaları da mevcuttur. Ülkemizde de en çok

⁶ Jacob Ludwig Carl Grimm; doğ. 4 Ocak 1785 Hanau – ölüm:20 Eylül 1863 Berlin

Wilhelm Carl Grimm; doğ. 24 Şubat 1786 – ölüm: 16 Aralık 1859 Berlin

⁷ Elimizdeki Grimm Kardeşlerin Masal kitabı 2008 (Fischer Yayınevi) tarihli tıpkıbasımdır.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/13 Fall 2013

tanınan, bilinen ve okunan yazarlar arasında bulunmaktadır Grimm Kardeşler. Sedat Gürses'in yapmış olduğu "1945'ten Günümüze Alman Edebiyatından Dilimize Yapılan Çeviriler" başlıklı araştırmaya göre yaklaşık 1442 eserin⁸ Türkçe'ye çevrildiği, bunların arasında en çok çevrilen yazarlar listesinde Grimm kardeşlerin de (74 masal) ilk sıralarda olduğu görülmektedir⁹. Sözü edilen 74 eserin içinde 38 baskısı ile en çok yayımlanan eser olarak "Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler (Schneewittchen und die sieben Zwerge)" adlı masal kitapları olup 27 farklı çevirisi bulunmaktadır (Gürses 2006).

Sonuç

Grimm Kardeşler ülkemizde 1950'li yıllardan bu yana ve günümüzde de en çok bilinen ve çevirileri aracılığıyla okunan Alman yazarlardandır. Çeviri yoluyla söz konusu masal metinlerinin yazınsal düzeyleri ayrı bir çalışma gerektirecek bir çeviribilim araştırma konusudur. Burada çalışmanın konusu olan masal bağlamında Grimm Masallarını geçmişten günümüze halen canlı ve güncel kılan şey, çalışmanın başında da belirtilen, masalların kendilerine özgü dil, anlatım ve kurgu yapısı ile fantastik dünyalarıdır. Doğallıkla en büyük okur grubu da çocuklardır. Bu nedenle çalışmamızda masal ve masal öğelerinin çocuk yazını açısından irdelenmesine, çocuk yazını içerisindeki yerinin sorgulanmasına yer verilmiş, çeviri aracılığıyla Türk yazın dünyasında önemli yere sahip olan Grimm masallarına da örnekleme amacıyla değinilmiştir. Sonuç olarak da masal türünün, çocuk yazınının temel ve öncü unsuru olduğu fikri ortaya çıkmaktadır. Zaman içerisinde değişen gündelik yaşam koşulları, teknolojik gelişmeler de düşünüldüğünde masalların çok farklı medyalar aracılığıyla, değişik dosya biçimlerinde alımayıcılarına ulaştırıldığını ancak öz olarak genel masal kurgusunun çoğunlukla korunduğu saptaması yapılabilir. Bu düşünce, çok köklü bir yazın geleneğinden gelen ve belki de en eski bir yazın çeşidi olan masalların insanlığın düş gücü ile yaşıt ve ondan canlı bir parça olduğu, içinde doğasıyla birlikte insana özgü ne varsa barındırdığı, çocuklara iyi ile kötüyü belki de en iyi anlatabilen sınırsız öyküler olduğu sonucuna varmaktadır.

KAYNAKÇA

- BRÜDER GRİMM (2008). "Kinder- und Hausmärchen" Fischer Yayınevi, Frankfurt a.Main.
- CİRAVOĞLU, Öner. (1999). "Çocuk Edebiyatı". Esin Yayınları.
- ÇOCUK EDEBİYATİ, Anadolu Üniversitesi Yayınları. Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Ders Kitapları. Türk Dili II. Eskişehir: 1987.
- DEVELİOĞLU, Ferit (1996). "Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat". Ankara: Aydın Kitabevi.
- EWERS, Hans-Heino (1997/3). "Grenzverwischungen und Grenzüberschreitungen". *Die Kinder- und Jugendliteratur auf dem Weg zu einer neuen Identität*; JuLit 3/1997
- GÖKŞEN, Enver Naci (1980). "Örnekleriyle Çocuk Edebiyatımız". İstanbul.
- GÖNEN M. (2005). "Çocuk Edebiyatı Dersi", *Yayınlanmamış Ders Notları*, Hacettepe Üniversitesi, Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bölümü, Ankara

⁸ Bunlardan 828'i düzyazı, 431'i çocuk yazını, 129'u tiyatro eseri ve 74'ü de şiir çevirisidir. Alman Yazınından dilimize en çok çevrilen yazarlar: Thomas Brezina (133), Jakob / Wilhelm Grimm (74), ve diğerleridir (Gürses 2006). Yine Gürses'in araştırmasına göre "Sirinler"ın yazarı olan Petra Fohrmann'ın da 22 eseri dilimize kazandırılmıştır. 21 eseri Türkçe'ye çevrilen Christine Nöstlinger de en fazla baskısı bulunan eserlere sahiptir. Johanno Spyri'nin dilimize 15 eseri çevrilmiş olup, "Heidi" başlığıyla 73 baskı ve 50'ye yakın çevirisiyle en çok basılan eseridir (Gürses 2006)

⁹Bulabildiğimiz en eski baskı 1947 tarihli. "Mavi Işık. (Das blaue Licht) çeviren: Sezai Atilla. Kağıt ve Basım İşleri A.Ş., İstanbul 1947". 1954 tarihli diğer bir eski çeviri baskısı: "Grimm Kardeşlerden Çocuk Masal Dünyası. Çeviren: Salih S. Uygur. Yayınevi: Belli Degil. İstanbul 1954".

- GÜRSES, Sedat (2006). (Danışman Doç. Dr. Gülperi SERT) “1945’ten Günümüze Kadar Alman Edebiyatından Türkçe’ye Yapılan Çeviriler ve Çeviribilim Çalışmaları”: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Mütercimlik Tercümanlık Anabilim Dalı Almanca Mütercimlik Tercümanlık Programı Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
- NODELMAN, P. (1996) “The Pleasure of Children’s Literature” Longman Publ. USA s. 193-269,
- OĞUZKAN, Ferhan (1987). “Çocuk Edebiyatı”. 4. Basım Emel Matbaacılık, Ankara.
- RÖLLEKE, Heinz (2008). “Brüder Grimm, ‘Kinder- und Hausmärchen’: Brüder Grimm, Fischer Verlag Frankfurt a. Main.
- ŞİMŞEK, Tabettin (2002). Çocuk Edebiyatı, Rengârenk Yayınları. Ankara.
- ŞİRİN, Mustafa Nuri (1998). “99 Soruda Çocuk Edebiyatı”, Çocuk Vakfı Yayınları.
- TÜRKÇE SÖZLÜK. (1998). Ankara: TDK Yayınları.
- UZMEN, Selay (Danışman: Prof.Dr. M. ARI) (1993). “1970-1993 Yılları Arasında Basılmış Türkçe ve İngilizce Resimli Hikâye Kitaplarının Konu Yönünden İncelenmesi”, *Çocuk Sağlığı ve Eğitimi Programı, Bilim Uzmanlığı Tezi*, Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- YALÇIN, Alemdar ve Aytaş, G. (2002). Çocuk Edebiyatı. Ankara: Akçağ Yayınları.
- YALDIZ, Hatice Tuğba (Danışman: Yrd. Doç.Dr. Seyit EMİROĞLU) (2006) “Masalların Çocuk Eğitimi Açısından İncelenmesi (Sarayönü Örneği)” Yüksek Lisans Tezi: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı Sınıf Öğretmenliği Bilim Dalı, Konya.
- <http://www.masal diyari.net/>, 01.12.2011
- [http://www.siradisi.org/edebiyat/20726-cocuk-edebiyatında-masal-masalların-ozellikleri-cesitleri.html](http://www.siradisi.org/edebiyat/20726-cocuk-edebiyatinda-masal-masalların-ozellikleri-cesitleri.html); 10.10.2013
- <http://tr.wikipedia.org/wiki/Masal>, 10.12.2011